

สรุปการนำเสนอเรื่อง “ก้าวสู่บริบทใหม่ของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลไทย”

นำเสนอโดย นายโรจน์ลักษณ์ ปรีชา และ นายมนัสชัย จึงตระกูล

อุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรที่สำคัญของไทย โดยมีการจ้างงานเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยกว่า 427,000 ครัวเรือน หรือคิดเป็นจำนวนประชากรกว่า 927,000 คน รวมถึงแรงงานในอุตสาหกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนมาก น้ำตาลและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องสร้างรายได้กว่าปีละ 250,000 ล้านบาทให้กับไทย คิดเป็นร้อยละ 21 ของ GDP ภาคเกษตร หรือร้อยละ 48 ของ GDP ภาคอุตสาหกรรมอาหาร นอกจากนี้ ยังทำให้มีสินเชื่อกumulatively กว่าแสนล้านบาท ทั้งนี้ กว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ปลูกอ้อยและโรงงานน้ำตาลของประเทศอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงทำให้ภูมิภาคนี้มีบทบาทสำคัญในอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลไทย

ตลาดน้ำตาลโลกเป็นตลาดที่มีผู้ส่งออกรายใหญ่น้อยราย โดยบราซิลมีสัดส่วนการส่งออกถึงร้อยละ 49 รองลงมาได้แก่ ไทย และออสเตรเลีย ที่ร้อยละ 14 และร้อยละ 7 ตามลำดับ การที่ผู้ส่งออกรายใหญ่กระจายตัวในแต่ละภูมิภาคที่ต่างกัน ทำให้สามารถครองตลาดในภูมิภาคของตนเองได้ ซึ่งเป็นผลจาก 2 ปัจจัยคือต้นทุนค่าขนส่งและข้อตกลงการค้าเสรี สำหรับตลาดส่งออกน้ำตาลของไทยส่วนใหญ่เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียและกลุ่มอาเซียน ซึ่งมีแนวโน้มบริโภคน้ำตาลสูงขึ้นต่อเนื่อง และยังคงเติบโตขึ้นได้อีกในอนาคต อย่างไรก็ตาม ตลาดส่งออกที่มีศักยภาพของไทย อาทิ จีน มาเลเซีย และอินโดนีเซีย เริ่มสูญเสียส่วนแบ่งตลาดให้กับบราซิลมากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นผลจากต้นทุนค่าขนส่งที่มีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง

อุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลไทยมีรูปแบบความร่วมมือในลักษณะการจัดสรรผลประโยชน์ (Profit sharing) ที่ชัดเจน คือ ร้อยละ 70 ของผลประโยชน์ของระบบจะถูกจัดสรรให้แก่เกษตรกร และที่เหลืออีกร้อยละ 30 จะถูกจัดสรรให้ผู้ประกอบการโรงงานน้ำตาล การกำหนดรูปแบบการจัดสรรผลประโยชน์ดังกล่าว เพื่อช่วยลดความขัดแย้งและรักษาสมดุลอำนาจต่อรองระหว่างเกษตรกรและโรงงานน้ำตาล เนื่องจากอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลไทยมีลักษณะ Oligopsony ในเชิงเศรษฐศาสตร์ คือ เป็นตลาดที่มีผู้ซื้อ (อ้อย) น้อยราย ซึ่งหมายถึงโรงงานน้ำตาลที่แม้ปัจจุบันมีจำนวน 54 โรงงานแต่กระจุกตัวในกลุ่มผู้ประกอบการไม่กี่ราย ขณะที่เกษตรกรผู้ปลูกอ้อยที่ต้องการขายผลผลิตเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้เกษตรกรและโรงงานน้ำตาลยังมีการป้องกันความเสี่ยงด้านตลาดผลผลิตและวัตถุดิบ โดยใช้ความร่วมมือกันในรูปแบบ Contract farming อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมีเกษตรกรรายย่อยจำนวนมาก ทำให้โรงงานน้ำตาลไม่สามารถดูแลเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง จึงเกิดกระบวนการจัดหาวัตถุดิบผ่านหัวหน้าโคควา ซึ่งมีบทบาทต่ออุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลหลายมิติ นอกจากรูปแบบความร่วมมือที่มีหัวหน้าโคควาเป็นตัวกลางแล้ว ปัจจุบันยังมีความร่วมมือในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่เกิดจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรในพื้นที่ จากผลของความร่วมมือในประเทศ ทำให้ธุรกิจน้ำตาลมีความสามารถในการสร้างรายได้อยู่ในเกณฑ์ดีทั้งจากธุรกิจหลักและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง จนส่งผลให้ธุรกิจน้ำตาลสามารถนำผลกำไรไปต่อยอด โดยการขยายโรงงานและการลงทุนไปสู่ผลิตภัณฑ์อื่นๆ มากขึ้น โดยเฉพาะธุรกิจพลังงาน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในช่วงที่ผ่านมาอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลไทยมีปัจจัยสนับสนุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ แต่ในระยะต่อไป อาจได้รับผลกระทบจากบราซิลที่เข้ามามีส่วนแบ่งตลาดในภูมิภาคเอเชียมากขึ้น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลในประเทศ ที่อาจสร้างความไม่แน่นอนให้กับผู้เกี่ยวข้องทั้งโรงงานน้ำตาล เกษตรกร และผู้บริโภคร โดยความท้าทายของอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลไทยสำหรับการก้าวไปสู่บริบทใหม่ คือ เราจะทำสิ่งที่ทำอยู่แล้วให้ดีขึ้นได้อย่างไร และสิ่งใหม่ที่เราควรจะทำคืออะไร

ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

8 กันยายน 2560